

mpkšlas + menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1980 METAI

RUGSĖJO MĖN. 20 D. / SEPTEMBER 20, 1980

PART TWO — Nr. 221 (33)

Šiame numeryje:

Spinduliuojantis žmogus.
Pokalbis su Bronium Kvikliu „Lietuvos bažnyčių“ pirmajam tomui išėjus.
A. Kučiūnas apie muziką Tabor farmoje.
Šių metų Santaros–Šviesos suvažiavimas: pabrėžtos Lituanistikos katedros steigimo galimybės.
Iš Konrado Weisso poezijos.
Japoniškoji grafika Londone.
Jono Jurašo pastatymas Amerikos spaudoje.
Medžiai Algimanto Kezio nuotraukose.
Kinijos meno turtai Chicagos muziejuje.
Serbų antkapių menas Čiurlionio galerijoje.
Muzikės Alice Stephens suaktyvė.
Nauji leidiniai.

NORĖJAU PARODYTI JŲ PRASMĘ IR GROŽĮ

Pokalbis su Bronium Kvikliu „Lietuvos Bažnyčių“ pirmajam tomui išėjus

Kertinė Parastė

Spinduliuojantis žmogus

Jie sukūrė pakeltagalvio žmogaus mitą. Tegul jis žvaliai žvelgia į ateitį, tegul nemato niekingos dabarties. Toks žmogus apie save turi puikiausią nuomonę. Pasak poeto E. Mieželaičio: „Mano galva apskrita kaip saulės kamuolys, / iš kurio gelmių spindulys / i visas keturias puses spinduliuoja / ir žemėje visa gaivina / ir įkvėpia žemei gyvybę.“

Pakeltagalviui herojų festivaluose šokama ir dainuojama. Grojamos simfonijos, kantatos. Poetai rašo poemą. Rašytojai — storokus romanus. Skulptoriai iš granito kala stambius paminklus. Žinoma, už tai gauna ir stambias pinigines premijas su pavydą keliančiomis privilegijomis. Žodžiu, kai kam pakeltagalvio mitas yra naudingas. Apie tai savo naujausiame romane „Pilnatis valanda“ rašo Vytautas Bubys.

Nuo pakeltagalvio iki paprasto žmogaus kelias yra labai trumpas, kadangi abu priklauso tam pačiam gyminiui. Neilgai reikia laukti, kol vienas iš jų pasilovintų „žemės gaivintojų“ kur nors ką nors nugalabija. Tada jau sakoma, kad žmogus pasielgė žvėriškai. Nusikaltimo metu jis buvo ne žmogus, bet žvėris. Mane visuomet suerzina išsireiškęs „žvėriškas žiaurumas“. O jis pernelyg jau dažnas spinduliuojančio žmogaus garbinotojų raštuose. Pavyzdžiui, šandien vartydamas Lietuvoje išleista „1980 Poezijos pavasario“ almanachą, Juditos Vaičiūnaitės eilėraštyje randu frazę „sužvejusiuos miestuos“.

Pagaliau ką reiškia „žvėriškas žiaurumas“? Nežinau, nežinau. Argi žmogaus žiaurumas būtina turi būti apibūdinamas žvėriškumu? Juk žvėris žudo tik instinktyvios būtinybės stumiama. Tik besigindamas ir medžiodamas grobį. Žmogus tuo tarpu dažnai žudo be jokio pagrindo, dažnai su aistra tik žudyti, dargi sadiškai. Žiaurumo sąvoka turi būti — tyta į tikruosius rėmus. Jei žmogus pasielgia žiauriai, jo

Nedaug išėjimoje turime tokių daugiatomių leidinių kaip Broniaus Kviklio keturtomis „Mūsų Lietuva“ ir dabar jo paties darbu ir rūpesčiu pradėtas išleisti „Lietuvos bažnyčios“. Žinoma, čia tuoj pat mintyje iškyla 36 tomų „Lietuvių enciklopedijos“ ir 6 tomų „Encyclopaedia Lituanica“. Bet vis dėlto anieku išėjimoje paminkliniai leidiniai buvo viso redaktorių kolektyvo (tegu ir labai negausaus) ir viso būrio jų raštingų talkininkų darbas. Pagaliau enciklopedijoms buvo paskirta ir nemažai išankstinio dėmesio spaudoje ir aplamai visuomenėje. Tuo tarpu Broniaus Kviklio „Mūsų Lietuva“ ir dabar pradėti leisti „Lietuvos bažnyčių“ tomų savo didžiausia dalimi yra, galima sakyti, vieno žmogaus užsispyrusiai kietas ir kone tyloje atliktas ir atliekamas darbas. Analogija čia galėtų būti nebent dr. Tomo Remeikio didžiausia dalimi kasmet parengiami „The Violations of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania“ tomų. Gi Broniaus Kviklio tik ką pasirodžiusi, Amerikos Lietuvių bibliotekos leidyklos išleistoji serijos „Lietuvos bažnyčios“ Telšių vyskupija yra tokio didelio darbo išpildinga pradžia, kad negalima praleisti progos, neužkalbinus paties kaltininko.

Kiek jaučiame iš Jūsų įvado knygos pradžioje, šandieninė barbariška bažnyčių naikėjimo akcija Lietuvoje ir visos tautos nepalaužiamas ryšys jas išlaikyti buvo bene pati didžiausia priešas ir paskatas paruošti ir išleisti tokią knygą čia — išėjimoje. Dabar smalsus ir dėkingas skaitytojas bei žiūrėtojas, nustebintas viso užmojo gigantiška apimtimi, nori sužinoti ir kaip kurias smulkmenas, be kurių tačiau vargu ar būtų atsiradęs šis paminklinis leidinys. Taigi pirmiausia: kada ir kaip stuktėlėjo pirminiai impulsai imtis šio leidinio rašymo ir jo medžiagos organizavimo darbo?

Yra keletas priežasčių. Pirmiausia šioje srityje buvo lyg ir tuštuma. Nei nepriklausomybės metais, kada buvo reikiamos sąlygos, nei išėjimoje, kur galimybės labai ribotos, niekas nesirijo tokią knygą paruošti ir ją išleisti. O dabar reikalinga, galima sakyti, labai skubus. Laikas greitai bėga, o okupacinio metodo aplinkybės negalėdamos naikinti lietuvių kultūros, ypač religinius paminklus. Pačioje Lietuvoje nebuvo, nėra ir, atrodo, greitai nebus sąlygų tokias knygas išleisti. Ten religiniai pastatai naikinami, sunkiai tveduodami leidimai ir medžiagos jiems remontuoti,

skleidamas saulėtos šypsenos spindulius į visas keturias žemės puses — aš komunistas, aš žmogus (E. Mieželaitis) ir visai nereikia žiūrėti šalia tokio žmogaus palyginti švelnių žvėrių. Pr.V.

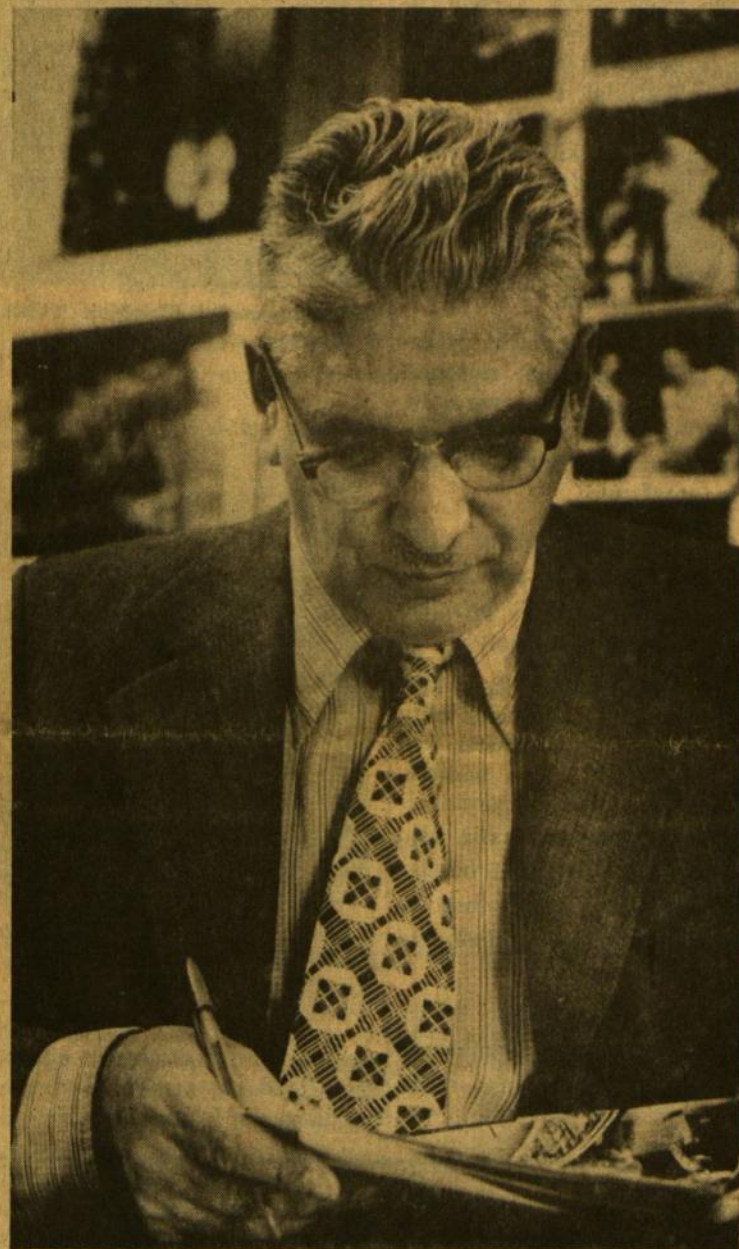
tikintieji persekiojami. Taigi nemažai okup. Lietuvos kultūrininkų, ypač dvasininkų, prašė tokias knygas išleisti išėjimoje. Jų prašymas ir paskata man buvo pareiga, sukėlus vidinį impulsą. Pagaliau norėjau mūsų išėjimui, o gal ir svetimaudiams parodyti Lietuvos religinius paminklus — jų prasmę ir grožį.

Sunku net įsivaizduoti, kad išėjimoje sąlygose buvo galima suvesti tiek informacinės bei iliustracinės medžiagos apie kiekvieną Lietuvos bažnyčią. Ar galima būtų sužinoti, kaip visa tai buvo įmanoma padaryti?

Iš klausimų išties atsakytų gal dar kiek per anksti. Visas aplinkybes bus galima paskelbti, kai išleisime paskutinį tomą. Galiausiai pasakyti, kad medžiagą renku jau 30 metų ir savo archyve esu sukupęs apie 10,000 Lietuvių ir lietuvių liečiančių fotografijų. Iš jų teko pirmiausia išrinkti bažnyčias, kryžius, varpines ir panašius objektus. Susidūrė gera žusnis. Būt reikėjo dar daugiau, negu turėjau. Čia ir teko suorganizuoti pagalbą iš Lietuvos. Bet ir išėjimui padėjo. Be to, teko dar daugelį nuotraukų perfotografuoti iš įvairių knygų, žurnalų, laikraščių, albumų. Kai kurių parapijų nuotraukų turėjau per daug, kitų per mažai. Šis neįlgumas dažnai ir knygoje jaučiamas. Bet skaitytojas žino darbo sąlygas ir, tikiu, bus atlaidsus.

Rankose jau turime pirmąjį viso užmanymo tomą — Telšių vyskupiją. Kas lėmė, kad iš šesiu pirmųjų pasirinkta kaip tik senoji Zemačių vyskupija? Ir kokia eilės tvarka numatoma leisti kitas?

Pradėti šį serijinį veikalą, be abejo, būtų tikė chronologine

Bronius Kviklys

Nuotr. Vytauto Maželio

tvarka. Taigi I-sis tomas turėjo būti Vilniaus arkivyskupija. Bet Vilniaus miesto bažnyčių nuotraukų pakankamai turime, tai ir dabar labai stokoja Vilniaus krašto bažnyčių. O Telšius turėjau be-

veik visus po ranka. Čia daug padėjo telšiškiečiai kunigai išėjimoje su jų ryšininku kun. Petru Patlaba. Zemačiais Paulius Jurkus dargi parašė senosios Zemačių vyskupijos istoriją. Ir kiti telšiškiečiai talkino informacijomis, nuo-

traukomis, rėmė pinigais. Visos šios aplinkybės ir iškreipė chronologiją. Ir ateityje jos negalėsiu laikyti. Savo kartotekoje jau turiu visas ar beveik visas Vilkauskio, Panevėžio, Kaišiadorių vyskupijų bažnyčių nuotraukas.

Maža ekskursija į šalį. Ilgai galvojau, ką daryti su vargše Kaišiadorių vyskupija. Ji yra pati mažiausia, neturtingiausia, bažnyčios skurdžiausios; vyskupija atsirado lyg ir per nesusipratimą, lenkams užėmus Vilnių ir Lietuvai palikus tik dalį Vilniaus vyskupijos. Galvojau ją prijungti prie kitos vyskupijos, neduoti atskiro tomo. Bet vieną naktį įvyko lyg ir stebuklas. Galima sakyti, kad lyg iš „dangaus angelai“ atnešė puošniausią albumą — visos Kaišiadorių vyskupijos nuotraukų (apie 600 egz.) rinkinį. Vartau. Nuotraukos darytos gerų foto menininkų, religiniai objektai be galo gražiai nufotografuoti. Ir štai, ši skurdžiausia vyskupija mūsų serijoje atrodys kone gražiausia. Čia prisimename liaudies priežodį, pagal kurį Ponas Dievas kartais esąs „štukorius“...

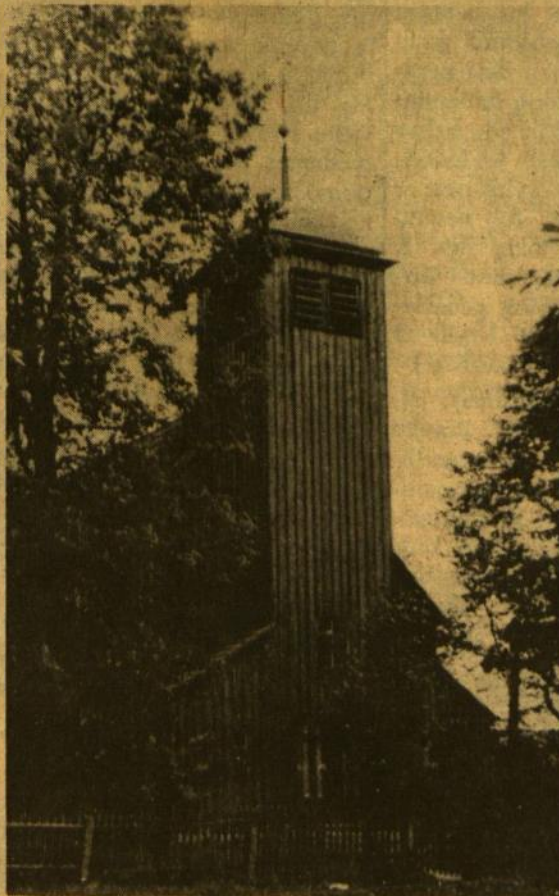
Kaip toli yra pažengusi kitų vyskupijų paruoša? Kokią laiką tarpais būtų galima tikėtis ir kitų tomų pasirodymo?

Darbo pažanga, tiesą pasakius, nedidelė. Medžiaga beveik surinkta, bet knygos dar neparašytos. Dabar mėginsiu rašyti Vilkauskio vyskupiją vien todėl, kad turiu nuotraukų beveik pilną rinkinį. Tada rašysiu kitą — gal Panevėžio, gal Kaišiadorių?

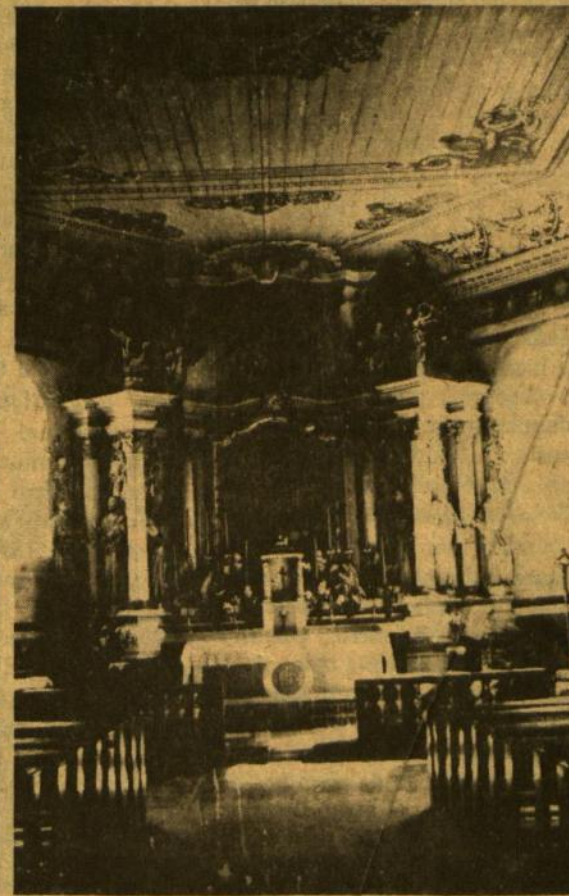
Aprašant ir iliustracijomis parodant tos ar kitos vietovės bažnyčią, į ką labiausiai kreipiat dėmesį: į jos religinį, istorinį ar meninį — architektūrinį aspektą? Ar pasakoma ir parodoma ir dabartinė aprašomos bažnyčios situacija? Ar neaplenkiamos ir tos, kurias įvairūs negandai jau nušlavė nuo lietuviško peizažo panoramos?

Kiek sąlygos ir turima medžiaga leidžia, stengiuosi atkreipti dėmesį į visus Jūsų minėtus aspektus. Deja, ne visur ir ne visada man pavyksta. Pirmiausia, aš vis dar „nesiekiu kojomis žemės“, t.y. rašau, būdamas išėjimoje, ne Lietuvoje gyvendamas. Naudojuos literatūra, renku žmonių pasakojimus, o dažnai bažnyčias aprašau tik iš nuotraukų. Geras žinovas, žiūrėdamas į nuotrauką, gali daug ką apie ją pasakyti. Bet aš toks, deja, nesu. Nesu ir architektas. Bet ko nežinau, pasiklausiu kitų. Mano architektūrinius aprašus, kurie yra labai svarbūs knygos turiniui, patikrina, pataiso, patikslina ir papildo, o kartais ir visiškai naujus paruošia šios srities didelis žinovas dr. Jurgis Gimbutas. Esu jam labai dėkingas.

Kiek medžiagos leidžia ir kiek turiu medžiagos, aprašau ir buvusias, sunaikintas, sudegintas, bolševikų iš katalikų atimtas bažnyčias (Nukeltas į 2 psl.)

Rabkų bažnyčia, statyta 1869 metais.

Luokės bažnyčios didysis altorius, 1976 m.

Pokalbis su Bronium Kvikiu

(Atkelta iš 1 psl.)

nyčias. Spausdinu ir jų nuotraukas, jei pavyksta gauti.

— Redaguojant kitus šios serijos toms, ar bus laikomasi nepriklausomybės metais egzistavusių vyskupijų ribų, ar bus daroma kaip nors kitaip? Kaip, sakysime, bus tvarkomasi su Vilniaus vyskupija, su lietuviškomis Seinų krašto parapijomis, su Gudijai priskirtais Lietuvos plotais ir panašiai?

— Ir taip, ir ne. Pirmiausia stengiuosi aprašyti ir pavaizduoti iliustracijomis mūsų 5 vyskupijas, sukurtas 1926 metais. Bet ir Vilnius, tada neįėjęs į Lietuvos bažnytinę provinciją, nebus pamirštas. Jis turės atskirą tomą ir jis bus labai dailus, nes Vilniaus bažnyčios gražiausias.

Nebus pamirštas ir Seinų kraštas. Jo iliustracinė medžiaga jau mano kartotoke. Blogiau su Gudijos dabar administruojamais Lietuvos plotais. Ten mūsų parapijų ir kunigų dabar kaip ir nėra. Neveikia ir bažnyčios. Jų dauguma nugriautos. Bet vis dėlto šitą turiu. Gal su laiku daugiau atsiras.

— Daugiausia dirbate pats vienas, bet vis dėlto, ir kiti talkino. Ką galite apie juos pasakyti?

— Jau minėjau dr. J. Gimbutą, P. Jurkų, kun. P. Patlabą. Prie šios grupės dar pridėsiu kun. Anicetą Tamošaitį. Turėjau talkininkų, kurie daug medžiagos pateikė raštu, kiti talkino nuotraukomis, per fotografavimą (jų sąrašas paskelbtas knygos 4 psl.). Nijolė Gražulienė gražiai išvertė anglišką įvadą. Bet daugiausia dirbo šios knygos techniškas redaktorius ir dailininkas Petras Aleksa. Ir tai nelabai nuostabu: jis pats yra žemaitis... Šis vyras su didele meile paskyrė daug darbo valandų, kad knyga būtų graži ir daili. Patarimais talkino Amerikos Lietuvių bibliotekos leidyklos vadovas kun. A. Kezys, dailininkas Vincas Lukas ir kiti. Ypatingą padėkos žodį noriu šia proga išleisti didžiuliam lietuviškos knygos mylėtojui ir gimdytojui spausdintininkui dr. Mykolui Morkūnui. Truputis statistikos: I knyga įdėtos 1184 iliustracijos. Jų originalų gėra dalis buvo menkos kokybės, įvairūs per fotografavimai. Nuotraukų amžius taip pat labai įvairus: vienos jų datytos XIX a. gale, kitos 1979 metais. M. Morkūnas buvo tas specialistas, kuris sugebėjo išsunkti iš jų kas geriausia, nuotraukas technškai suvienodinti. Daug padėjo taipgi jo žmona dailininkė Zina Morkūnienė, Henrieta Vepšteinė, „Draugo“ spausdintuvės rinkėjų Ona Gintautienė, Jonas Gliosas. Lietuviškas ačiū jiems visiems.

— Kiek žinoma, esate perkrautas redaktoriaus darbu „Drauge“. Kaip randate laiko ir jėgų užsimoti dar ir tokiems, atrodo, vieno žmogaus pečiui natūraliai nepakeliamiems projektams?

— Čia ir glūdi mano silpnosios pusės (Achilo kulnis...). Lyg ir nejuokiu išsikrauju į pensininkų eiles, bet vis dar dirbu redakcijoje, bent kol atsirastų pakaitalas. Aišku, kad visų darbų savo amžiuje nebepajėgsiu atlikti, juoba, kad yra ir naminių rūpesčių. Tiesa, pas gydytojus dar nevaikštau, bet gal netolimas ir tas laikas. Aišku, kad visur nespėsiu. Seniems žmonėms pridera laikytis „arčiau bažnyčios — arčiau Dievo“. Bet neatrodo, kad visus 6 toms pajėgsiu paruošti ir išleisti. Gal vėliau mano darbą ryšis tęsti kas kitas.

— Be abejo, pasitaikė klaidų, netikslumų, sumaiščių. Ar tai bus kuria nors forma patikslinta?

— Taip, didesniame darbe,

negalint faktų patikrinti, tai buvo neišvengiama. Knygos skaitytojais prašomi apie tai pranešti autoriui ar leidynei. II-me tome paskelbsime atitaisytinus dalykus. O jeigu laimingai išleisime visus 6 toms, teks pridėti dar ir papildymų.

— Ar šešiatomo parengimui ir išleidimui ateina kokia nors parama iš mūsų organizuotos visuomenės? Ir kokia talka čia būtu toliau labiausia reikalinga?

— Asmeniškai man bet kuri materialinė parama ar atlyginimas už šį darbą nėra reikalingi. Ir palyginti nemažas iliustracijų telkimo išlaidas apmoka pats. Už triušą gavau šiek tiek knygų. Gerai, kad bent savo knygų nereikia pirkti, kaip daugybė kitų autorių jau daro. Jas išdalinu vėl bendradarbiams. Tačiau parama reikalinga ir tai labai reikalinga šių knygų leidynei — Bibliotekos leidyklai. I tomo išleidimui, kaip sakiau, parėmė teliškiai, kunigai, bet kitiems toms mecenatų dar kaip ir neturime. O kiekvieno tomo pratomas deficitas — 10,000 dolerių. Bažnyčių mylėtojai galėtų paremti ir savo vardą įamžinti.

O man, kaip autoriui, reikalinga kitokia parama: nuotraukomis — bažnyčių, varpinių, kryžių, įvairių kitų religinių objektų fotografijų. Praverstų ir bažnyčių aprašymai.

— Ar kurie nors mūsų veiksniai, fondai, o taip pat Religijos šaltos organizacija prisidėjo prie šios knygos išleidimo?

— Neteko girdėti, kad kuri nors iš minėtų institucijų būtų padėjusios I-ji tomą išleisti, bet, atrodo, leidėjas jų nė neprašė. Reikia manyti, kad jos parems, ir tai stambesniomis sumomis, kitų tomų išleidimui. Jeigu tai bus atlikta, lietuviškoji išsivys savo senajai tėvynei bus padariusi gerą darbą.

Ačiū už malonų pašnekesį. Manau, kad atspėju visų mūsų linkėjimus: tegu tik Dievulis ne-

Tik baigta statyti Klaipėdoje Tarkoskaralėnė bažnyčia 1900 m. prieš jos ištikinėjimą.

Klaipėdos tikinčiųjų aukomis pastatyta bažnyčia sovietų okupacinės valdžios buvo iš ją atimta, bokštas nugriautas, o bažnyčia paversta „laudies filharmonija“ (1976 m. nuotrauka).

pagaili Jums sveikatos ir nemažėjantio darbo įkarščio, kad vieną dieną visi šie tomai būtų už-

baigti ir jau nesunaikinamai rikiuoti knygų bei bibliotekų lentynose.

Nauji leidiniai

• **Bronius Kvikius, LIETUVOS BAŽNYČIOS.** I tomas, Telšiu vyskupija. Išeido Amerikos Lietuvių bibliotekos leidykla (Lithuanian Library Press, Inc.) Chicagoje 1980 m. Redakcija: Paulius Jurkus, Bronius Kvikius, kun. Petras Patlaba, kun. Anicetas Tamošaitis, SJ. Architektūrinės pastabos Jurgio Gimbuto. Redakcijos talkininkai: kun. Bronius Danis-Zdanėvičius, kun. Pranas Garša, Nijolė Gražulienė, Liudas Kairys, Algimantas Kezys, SJ., prel. Jonas Kučingis, Ramunė V. Kvikytė-Lukienė, kun. Vaclovas Martinkus, kun. Kazimieras Ruibys, kun. Valerijonas Sobutas. Redakcijos foto bendradarbiai bei talkininkai: Daumantas Čibas, Perkūnas Krukonis, Jonas Kuprys, Petras Maleta, Juozas Mažeika, Jonas Palukaitis, kun. Antanas Račkauskas, Vytautas Reivytiš, Sofija Žumbakienė. Knygos bendradarbių, gyvenančių Lietuvoje, pavardės neskelbiamos. Dailininkas ir techninis redaktorius — Petras Aleksa. Tiražas — 2000 egz. Tekstą surinko „Draugo“ spausdintuvė Ona Gintautienė ir Jonas Gliosas. Spausdino M. Morkūno spausdintuvė. Įrišo Zonne Bookbinders, Inc. Knyga didelio formato, 400 psl., kaina — 20 dol., gaunama ir „Drauge“.

Tai milžiniško užmojo pradžia, nes „Lietuvos bažnyčių“ pramatyta šeši tomai — kiekvienai vyskupijai po tomą. Leidinio pirmojo tomo 400 puslapių yra užpildyti Telšių vyskupijos bažnyčių, koplyčių, varpinių ir kitų, religijai skirtų architektūrinių objektų aprašais bei nuotraukomis. Viso užmojo sumanytojas, planuotojas, talkininkas ir telkėjas ir nuotraukas palydinčio teksto autorius Bronius Kvikius tomo įvadą baigia šiais žodžiais: Vienas pagrindinių šios knygos tikslų yra uždokumentuoti ir palikti ateities kartoms galimai tikresnį ir neiškreiptą mūsų bažnyčių ir kitų religinių pastatų vaizdą, kad ateities lietuvių kartos matytų, kiek daug meniško religinių ir architektūrinių

vertybių Lietuvos žmonės amžių bėgyje savo Viešpaties garbei yra sukūrę.

• **DEŠIMTOJI PRADALGĖ.** Literatūros metraštis. Redavo K. Barėnas. Išeido Nidos knygų klubas 1980 m. Londone, Anglijoje. Leidinys 486 psl., kaina minkštasis viršelais — 11 dol. 65 centai, kietasis — 12 dol. 80 centų. Metraštis gaunamas ir „Drauge“.

Po kelerių metų pertraukos „Pradalgė“ išėjimas visiems literatūros bičiuliams yra tikrai labai maloni naujiena. Ir autorių gausa ir didžiosios dalies spausdinamų dalykų kokybė metraštis pradijūgins ne viena. Tai

• **MOTERIS, 1980 m. Nr. 3.** Lietuvių moterų žurnalas. Redaktorė — Nora Kulpavičienė. Leidžia Kanados Lietuvių katalikų moterų draugija. Administratorė — Bronė Pabedinskienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Metinė žurnalo prenumerata — 8 dol.

Siame numeryje: Lietuvių motina (S. Vilkauja); Zentos Tomsonaitės eilėraščių; Jėgos, vadinamos pasaulis (P. Gaučys); Balės, vaivorytės novelė; Kanados moterų rašytojos ir jų charakteriai (Aušra Gilytė-Karčienė); Avos Saudargienės novelė; Knygos; Marijos garbinimas Lietuvoje (B. Vytienė); Moterų pasaulis; Madų ir grožio pasaulis; Šeiminių kampelių ir kt. Numeris iliustruotas įvairiomis nuotraukomis ir dail. Genės Valdinienės darbais.

Muzika Tabor formoje

A. KUČIONAS

I. Kompozitoriaus krizė

Pasirodžius jiems scenoje, publika ilgokai ir nuodėdžiai ploja. Iš tikrųjų — čia mielas gražios šeimos paveikslas: dar apyjaus, neeilinio talento ir lakios fantazijos kompozitorius, žavi jo žmona ir gležnas sūnelis su smuiku rankoje. Visi jiems prielankūs, linki laimės ir pasisekimo. Santaros — Šviesos suvažiavimo proga jie atvyko čia rugpjūčio 6 d. atlikti „Tolminkiemio kantatą“, Dariaus Lapinsko vieną paskutiniųjų kūrinių.

Pats veikalo autorius taria keletą įvadininių žodžių. Kantata, girdi, parašyta pagal Donelaičio „Metų“ poemą, yra gerokai suglausta ir liaudies dainomis pavaivinta. Muzika esanti naujoji, šiandieninio polinkio.

Kantatai vos tik praskambėjus, Laimai dainuojant, Arui smuikuojant ir pačiam tėvui besistengiant išgauti iš mažo pianinuko garsų maksimumą, klausytoja pradeda apnikti kitokie jausmai: nusivylimas ir tarsi koks galvestis, užuojauta. Gaila gabaus muziko, sau tarsi, kad apimtas šeimos meilės, bus bene praradęs saiką bei sveikos nuovokos sprendimą savo meno reikaluose.

Nesakyčiau, kad dainavime gražus ir stiprus balsas būtų pats

svarbiausias poreikis (jautrų muzikalumą statyčiau pirmo vieton), tačiau minimalūs vokaliniai duomenys vis dėlto yra reikalingi. Laima Rastenytė — Lapinskienė, nežūrint jos nemažai interpretacinių sugebėjimų, tokio conditio sine qua non deja neturi. Išskyrus keletą tonų žemesniajame registre, nedidelis jos balsas nėra malonus ausiai: jis šurkštokas, spiegiantis viršūnėse ir varginąs klausytoją. Ar nebūtų buvę geriau, kad tokią ilgą ir sunkią, plataus diapazono partiją gabioji aktorė būtų padėklavusi? (Tiesa, tada beveik iš kantatos nebūtų nieko pasilikę.)

Cia seka kitas klausimas: jeigu jau būtina reikėjo įtraukti sūnelį šion muzikinė avantiūron, tai kokiame galam kompozitorius pirašė jam tiek daug gaidų? Aras Lapinskas galbūt kada nors ir taps smuikininku, tačiau šiandien jisai, kaip ir daugelis mokinukų, tebedreskia smičium per stygas it peiliu per stiklą. Toks grojimas, atvirai sakant: „eina per kaulus“.

Tai gi, nedėkingoj situacijoj atsidūrė mūsų muzikas ir Donelaičio Tolminkiemis. O pats veiklas, paklausit, ko jis vertas? Pirmiausia, veltui ieškotumėt Lapinsko kantatoje „Metų“ pasto-

ralinės nuotalkos, tų nuostabių gamtos ir žmogaus paveikslų bei liaudiškos dvasios. Jeigu publika tikėjosi, tai greit viltis palaidojo. Lapinskas pateikė čia egzaltuotą, kone isterišką rečitatyvinio pobūdžio monologą, kurį retkarčiais pertraukdavo liaudies dainų motyvais, klausytojui šokią tokią atvangą teikiančiais. Prie šios padraikios vokalinės gijos, kompozitorius pridėjo smuikui ilgą, bet itin kuklią obligato partiją, o fortepijono akompanimentą paverė tarsi mušamųjų instrumentų kompleksu. (Čia pianistas turi kulverčiais mestis nuo vieno į kitą pianino šoną, imituodamas tai didįjį būgną, tai tremoliuodamas mažuoju, kur, ne kur ir triangueliu paskambindamas.) Galų gale turėjome muzikos mišrainę — be substancijos, tikslu ir prasmės.

Žinant, kad Darius Lapinskas geba rašyti įdomias ir vertingas kompozicijas, neturėčiau abejonės, jog geros inspiracijos valandose jisai galėtų sukurti Donelaičio poezijai tikrai atitinkančią muziką. Sakymis, praplešdamas tekstą pagal originalą keturiems metų laikams į keturias dalis, ji paskyręs deklamacijai (arba net vadinamam „Sprechgesang“ būdui), koncentruotųsi į muzikinę faktūrą, pavyzdžiui, orkestrinę ar kitokią palydą.

„Nepasitikiokit savo skoniu!“ — įspėjo Lapinskas klausytojus (tokios pastabos manding šį kartą patsai buvo reikalingas), kurie po kantatos atlikimo skirstėsi didžiai suglumę. „Kas atsitiko su Darius?“ — girdėjai klaus-

siant: „Kur dingo „Lokio“, „Maro“ ir subtilių „Dainų“ autorius?“ Girdėjau pakįsant ir tokią mintį: Lapinskas turėtų dabar save „dezinfekuoti“! Kaipgi tai? Būtent, užuot rašęs muzikėlę šeimai, užuot žongliravęs muzikiniaiis triukais, imtų ir parašyti grynos muzikos veiklą, sonatą arba kokią suita. Štai, kad ir pačiam tyriausiuju instrumentų: „nekalto prigimties“ fleitai. Gal ir neblogas patarimas, ką? Pamąstyk, Dariau.

2. Ažuolas ir jo gilės

Tos pačios dienos rytmetį Marija Jurašienė suvažiavimo daly-

viams pristatė muziką Harį Perlešteiną, atvykusį prieš dešimtį metų iš Lietuvos. Jisai kažkada tenai įsteigė vaikų chorą „Ažuoliuką“ ir buvo ilgametis to choro vadovas. Programa skelbė, kad dirigentas pakalbės apie „Ažuoliuko“ veiklą ir Lietuvos muzikinį gyvenimą.

Haris, man atrodo, dar tebedvelkia tarybinio žmogaus dvasia; jis yra pilnas praėjusių entuziazmo ir savigijos. („Nu vot, čia ir vėl turėjome nepaprastą, milžinišką, tiesiog fantastišką pasisekimą... Publika verkė“) Iškaltėjęs apie save ir savo „Ažuoliuką“, naujasis ateivis užmiršo

antrąją pokalbio temą (Lietuvos muzikinį gyvenimą), kurios pasiklausyti senasis išsivis specialiai atvažiavo.

Susirinkusiems Haris Perlešteinai pasidemonstravo „Ažuoliuko“ dainavimo ištraukas, įrašytas magnetofono juostoje. Ir kai pasigirdo pirmosios dainelės, „Kur giria žaliuoja“ — melodiją didžiai nustebug: nei danos gaida, nei jos harmonizacija ne skambėjo lietuviškai, o buvo persunkta kažkokia svetimauska nostalgija ir sentimentalumu. (Ši daina, pabrėžė Haris, yra tarsi lyg „Ažuoliuko“ himnu.)

Nustebusi ir apstulbusi mane apėmė savotiškas „deja vu“: kadaise Vokietijos lageriuose girdėjosi tokios saldžiarūgštės anštinėlių melodijos (publika verkė), vėliau čia Tremtinių namuose chorai panašiais motyvais vėrė kė dainą (publika verkė), bet, va, visai neseniai Dainų šventėje Toronte nestigo ir vėl tokios liūdnosios gaidų... (tespėndžiū pats skaitytojas: publika verkė).

Atmenu, mano mokytojas K. V. Banaitis perspėdamas savo studentams primindavo, kad mūsų senų laikų mūsų muzikon, vis verždavosi kitataučių, daugiausia, slavų, romansų ir dainų, dvasia, kad ji mūsų menai žalinga, gadinanti jo autentiškumą. O juk turime tokį didį liūdies meno pagrindą, tokį tvirtą lietuvišką ažuolą... Kažin kodėl to ažuolo vaisiai, vos nukrite, be matant apipūva?

Tenenų bažnyčia ir varpinė, 1907 metų nuotrauka

Visos bažnyčių nuotraukos iš Br. Kvikių archyvo

Šių metų Santaros - Šviesos suvažiavimas

Pabrėžtos Lituanistikos katedros steigimo galimybės

Pirmieji sakiniai nuskambės lyg kažkur girdėtoje plokštelėje... Dvidešimt septintasis metinis Santaros - Šviesos federacijos suvažiavimas, įvykęs įprastinėje Tabor farmoje Sodas, Mi, įprastiniu laiku — Darbo šventės savaitės antroje pusėje — šiais metais nežadėjęs pasaulio spaudoje linksniuojamų asmenybių atsilankymo, vis dėlto išsiskyrė bent keletu nekasdienišku ypatybių. Pirmiausia: jis prasidėjo beveik punktuotai, vos su vienos geros valandos pavėlavimu, kuris buvo išlygintas tą pačią dieną be jokių nuostolingų pasekmių. Dar daugiau: numatytoji ir skelbtoji programa buvo įvykdyta vos ne paraidžiai, nesminius pakeitimus darant tik dėl prelegentų sunkiau išvengiamo pavėlavimo, ar bent vieno jų (Tomo Venclovos) nepasirodymo.

Išanginėje paskaitoje istorikas Romas Misiūnas pasidalino mintimis ir patirtimis, kilusiomis kartais šio vokiečių kilmės estu istorikui angliškai berašant veiklą apie Baltijos valstybių priklausomybės laikotarpį. Veikalas bus netrukus išleistas vienos Londono leidyklos. Nelengva buvo apsispręsti už veikalo formą. Svarstant jo suskirstymą (pagal valstybes, chronologiją įvykių raidą, ar įvairias pasireiškimų sritis, kaip ekonomiją, mokslą, meną), apsispręsta prie chronologinio metodo.

Prie Vytauto Kavolio paskaitos skelbtojo pavadinimo — „Pradžios ir pabaigos“ — pridėjus „lietuvišką autobiografiją“ — reikšmės iš karto pasidarys neįprastai aiškus ir visiems suprantamas. Tikėtis ar ne, bet ši kartė apie J. Basanavičiaus, J. Šliūpo, P. Klimo, M. Vaitkaus, V. Mykalojaus, Putino ir J. Balušio autobiografijas V. Kavolis lygiai taip ir kalbėjo: vos ne permatomai jas palygindamas su žinomų europiečių (J. J. Rousseau, J. Stewart Mill) autobiografijomis ir darydamas išvadas apie jų autorių būdo savybes, požiūrius, etc. Itin idomiūs buvo prelegento iškelti sovietinių leidėjų padaryti išbraukimai J. Basanavičiaus (dviejose) ir J. Šliūpo (keturiose) autobiografijose. Klausytojus betgi labiausiai pritrėkė faktas, kad šis daugumos niekada nepažįstas suvirstinti kalbėtojas ši kartą buvo toks neįsivaizduojamai aiškus ir suprantamas...

Algirdas T. Antanaitis klausytojus supažindino su nauju prozininku Aleksandru Napoleonu Dičpetriu, kurio debiutinė knyga „Trys dienos pasauly“ prieš pat suvažiavimą išleido Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas. Pirmosios suvažiavimo dienos programą užbaigė Bronius Vaškevičius, nupasakodamas vargus, su kuriais teko susidurti amerikiečių bibliotekose ir žinomose šio nykščių lietuvių archyvuose, besiežant medžiagą anglų kalba. Jis pasakė apie Amerikos lietuvių teatrą. Vieninteliai tokiam veikalui reikalingos medžiagos šaltiniai — dar tebegyvi asmenys ir spauda. Pasirodė, kad laikas tolygiai negailestingai naikina juos abu vos ne tuo pačiu tempu. Netgi publikacijos, nurodomos naujausiose bibliografinėse knygose, šio krašto bibliotekų jau yra sunaikintos, ar paimtos sunaikinimui (net nenufilmavus) dėl vietos stokos ir per mažo publikos domėjimosi. Tokie plačiai žinomi archyvai, kaip Frank Lavinsko, ar kun. Miluko, jiems mirus, įpėdinių buvo sunaikinti. Prelegentas ragino sukelti ant kojų veiksmus ir institucijas, kurie turėtų rėdinti skirti lėšas (pradžiai nors pora tūkstančių, o vėliau — daugiau) amerikiečių bibliotekose dar esančios lituanistinės me-

džiagos mikrofilmavimui ir telkimui. Visai netrukus jau gali būti per vėlu...

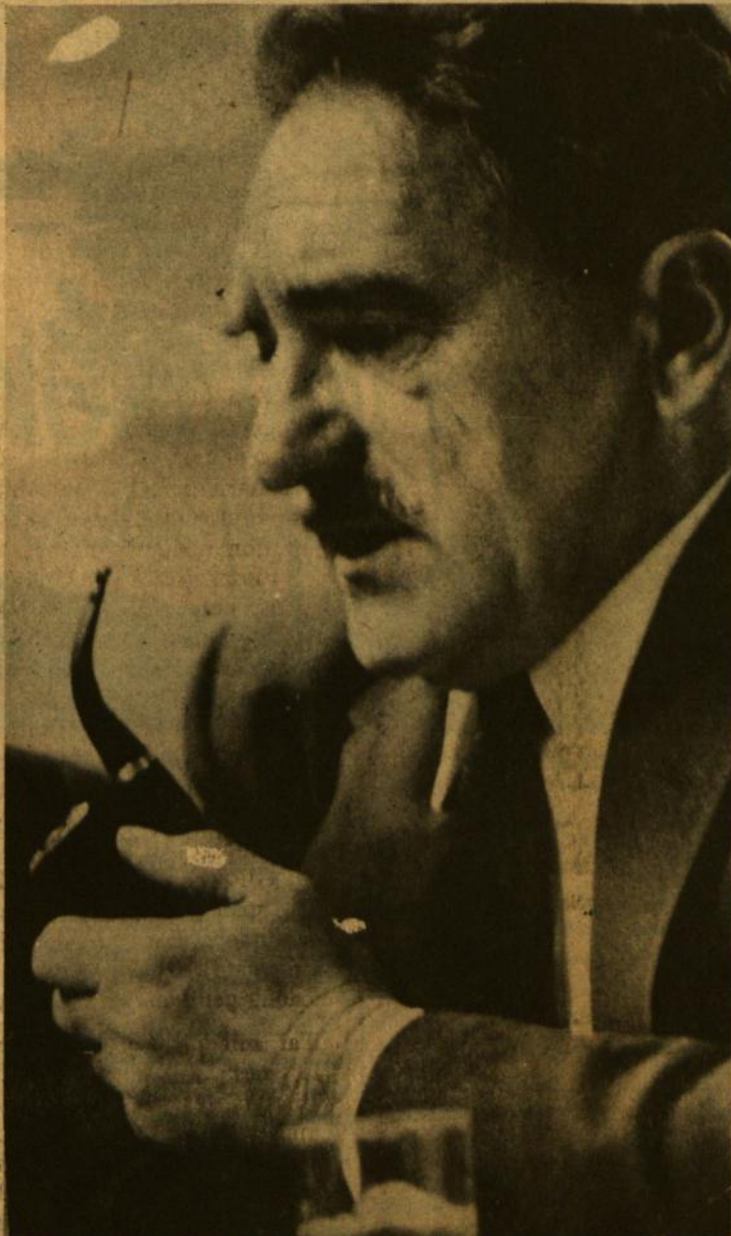
Pirmąsias paskaitas pradėjus su maždaug dvidešimčia klausytojų mažoji salė vakarop jau prisipildė, ir penktadienio rytą teko keltis vadinamą „daržinė“, kur pirmuoju kalbėjo Leonardas Vytautas Gerulaitis (autorius prieš kelerius metus išleisto veikalo „The Printing Press in Fifteenth century Venice“), nušviesdamas spausdintos knygos kelią į Rytų Europą: Lietuvą, Gudiją ir kitus kraštus. Prelegentui labiausiai rūpimas klausimas: spausdinto žodžio poveikis civilizacijai.

Po paskaitos vykusiame organizaciniame posėdyje buvo išrinktos A and M Publications bendrovės ir ateinančių metų Santaros - Šviesos suvažiavimo rengimo valdybos bei komisijos, o taipgi nutarta specialius pasveikinimus nusiųsti sunkių ligų ištiktiems organizacijos garbės nariams: Karoliui Drungai, rašytojui Mariui Katiliškiui ir Vincui Rasteniui, kurių šiame suvažiavime buvo labai pasigesta... Buvo paskaityta V. Rastenio telegrama ir Tomau padėka už Vilniaus universitetui suaukotas ir nusiųstas knygas... Gintautas Vėžys padarė pranešimą apie A. Mackaus knygos leidimo fondo darbus ir stovį. Pernai išleistos 4 knygos: L. Dovydeno novelių rinkinys „Vasaros vidudienis“, J. Blekaitis eilėraščių „Rudens ritmu“, A. J. Greimo veikalas „Apie dievus ir žmones“ ir Santaros - Šviesos 25 metų jubiliejinis leidinys. Šiemet jau išleista Aleksandro Napoleono Dičpetrio prozos knyga „Trys dienos pasauly“, o dar numatoma išleisti Algirdo Landsbergio „Trys dramos“, Eduardo Cinzo romano „Raudonojo arklio vasara“ antroji dalis ir Liūnės Sutamės eilėraščių rinkinys... Buvo aptarti „Metmenų“ leidimo ir kiti einamieji reikalai.

Po pietų Mykolas Drunga ontologiniu požiūriu aptarė „Lietuvos“, „lietuvių“ ir „tautos“ sąvokas, išskeldamas jų praktišką reikšmę ir aktualumą, o taipgi primindamas, jog tokie aptariai ir būtų vienas iš pirmųjų mūsų tautinės filosofijos uždavinių.

Rimvydas Šilbajoris kalbėjosi su jaunu poetu Al Zolynu (dėstantis amerikiečių literatūrą San Diego universitete), ką tik išleidusį palankaus įvertinimo šio nykščių spaudoje susilaukusį eilėraščių rinkinį „The New Physics“. Šis Austrijos gimęs, Australijoje augęs, bet Chicago lituanistinės mokyklos mokinys poetas pasisakė, jog kiekvieną eilėraščių rašą taip, lyg tai būtų jo paskutinis kūrinys, o i šį rinkinį sudėjęs geriausius eilėraščius, parašytus per paskutiniuosius aštuonerius metus. Jis paskaitė ir keletą savo eilėraščių, su aplausinėjimu besiaiskindamas juose vartojamus įvaizdžius bei savo kūrybinį procesą.

R. Misiūnas, R. Sakadolskis ir R. Šilbajoris klausinėjo svečią ukrainietį profesorį Liubomirą Hajdą kaip, kada ir kodėl buvo įkurtas Ukrainiečių studijų centras prie Harvardo universiteto. Pasirodė, kad idėja kilo 1958 m. metinėse Ukrainiečių studentų klubų federacijos susirinkime. Vienos katedros įsteigimui žinomame šio krašto universitete tada reikėjo maždaug 300.000 dol. pradinio įnašo. Nors atrodė, kad tiek pinigų sutelkti nebuvo įmanoma, studentai pradėjo rinkti aukas ir 1965 metais jau turėjo ketvirtį milijono. Pradėta ieškoti katedrai vietos. Paskutinis pasirinkimas buvo tarp Minnesotos ir Harvardo universitetų, iš kurių pasirinktas pastarasis. Dabar pagrindinis įnašas jau pakilo iki

Marius Katiliškis, vienas ryškiausių lietuvių beletristų, kuriam 1980 m. rugsėjo 18 d. suėjo 65 metai. Rašytojas lietuvių literatūroje užima labai aktyvią vietą šiomis savo knygomis: „Prasidėjimo valanda“ (1948), „Užuovėja“ (1952), „Mikšiai ateina ruduo“ (1957), „Išėjusiems ne grįžti“ (1958), „Šventadienis už miesto“ (1963) ir „Apsakymai“ (1975). Pastaruoju metu rašytojas buvo rimčiau sunegalavęs, padaryta jam gan sunki operacija. Šiuo metu jisai namuose. Gausūs Marius Katiliškio knygų skaitytojai ir visa lietuviškoji visuomenė sukakties proga linki rašytojui sušveitėti ir atgauti reikalingas jėgas.

Nuotr. V. Mažello

600.000. Atrodė, kad bus reikalingos mažiausiai trys katedros (istorijos, literatūros bei kalbos) ir Tyrinėjimų centras (Research Center), kurio įsteigimas pareikalautų dar dviejų milijonų dolerių. Tokiu būdu reikiamo pradinio kapitalo suma pakilo jau iki vos ne keturių milijonų. Didelė dalis ukrainiečių visuomenės vadų jau nuo pat pradžios laikėsi skeptiškai, iš idealistų studentų ir entuziastų profesorių juokėsi, tačiau studentai, nepaisydami kliūčių ir opozicijos, vis rinko aukas, kol dvi katedros buvo atidarytos (istorijos ir literatūros) ir Tyrinėjimų centras pradėjo veikti.

Didžioji įnašo dalis sudaryta šimto dolerių aukomis. Daug prisideda korporacijos, pasižadančios individų paaugutas sumas padvigubinti. Einamiesiems reikalams lėšų gaunama ir iš įvairių amerikietiško fondų bei valdžios subsidijų. Kiekvieno atveju Ukrainiečių studijų centras jau sėkmingai veikia kelioliki metų ir toji veikla nuolat plečiama.

Ukrainietiško studijų centrui ir jo darbams daugiausia laiko prof. L. Hajdą paskyrė ir savo šeštadienio popietėje skaitytame

referate „Lietuva ukrainiečių akimis“. Kadangi istorinė Lietuvos ribos peržengia etninę Lietuvą ir apima visą šiandieninę ir istorinę Ukrainą, šių tautų istorijos turi daug ką bendro. Nors lietuvių valdymo periodas Ukrainoje istorikų nėra gerai ištyrinėtas, tačiau ir šiuo metu Ukrainos istorijos katedroje studijuojantieji yra parašę ne vieną tiesiogiai ar netiesiogiai su Lietuva susijusį mokslinį darbą. Panašios Lituanistinės katedros įsteigimo atveju reikėtų glaudžiai bendradarbiauti, siekiant pasidalinti rezultatais ir išvengti dublikavimo. Įvairiomis progomis pasikviečiami ir lietuvių kalbėtojai, iš kurių prelegentas suminėjo Simo Kudirkos ir Tomo Venclovos vardus. Kaip vieną reikšmingiausių darbų, atliktų bendradarbiaujant su Ukrainiečių studijų centru prof. L. Hajdą paminėjo dr. Patricijos Kennedy Grimsted bibliografinį projektą „Archyvai ir manuskriptų kolekcijos Sovietų Sąjungoje“, kurio nesenai išleistoji dalis kaip tik ir liečia Estiją, Latviją, Lietuvą ir Gudiją.

Penktadienio vakare dailininkas Viktoras Vizgirda, aptardamas „Modernizmo ir primityviz-

Kompozicija rudenįjančiam miške.

Rugsėjo mėnesienoje

Iš Konrado Weisso poezijos

KELEIVIS Į RUDENĮ

1

Iš upelių rūkų nušviesta,
sudrebėjus rasoj,
begaliniam vaizdams atverta
žemė aukoja, kas skirta jai.

Pagautas to gyvojo žaismo,
įnoringas, smagus
keleivis nukrypsta nuo tikslo,
nurimęs, kol junta, kas bus:

juo toliau nyksta derlius,
lieka vienišas jis,
tarp dangaus ir tarp žemės šventovėj
atviroy, kol grįš žemei rimtis.

2

Medų baugus
dreba vienintelis lapas;
laiminga erdvė,
kad mano siela be vietos!

Kur ji nubėgs,
bus tikslą pasiekus,
kur ji sustos,
jai stovintis dvelksmas pabos.

Smagumas apkartęs
ateina lyg vėjas tylus,
skrodžia krūtinę,
kad žemės palikt negaliu.

MĖNESIENA LANGE

Mėnulio žalgana šviesa
užtško ant palangės man,
vėlu jau, ir rožinis joks
nebesupins tau paslapties.

Ir perpildytas ilgesys
vis išsiliėja į save,
ir šaltas dūmas, be ugnies
pasliuogom kyla nuo aukos.

Nuotr. V. Mažello

Kas trumpa ir be pabaigos?
O nerimastie, auganti
many, kai nepažįstamas
tyloj gyvena šviesių naktį.

Vertė A. TYRUOLIS

Konrad Weiss (1880—1940) yra vienas iš žymiųjų XX amžiaus vok. katalikų rašytojų šalia Gertrūdos v. le Fort, Rūtos Schaumann ir kt. Kilęs iš Wuerttembergo provincijos. Studijavo filosofiją, teologiją, filologiją, meną. 1905—20 m. buvo žurnalo „Hochland“ redaktorius. Jo poezija pasižymi minties gilumu, mistine nuotaika, ezoterine (paslaptinę) kalba. Svarbesni rinkiniai: Tantum dic verbo (1919), Kumeškė sibilė (1921), Žodžio širdis (1929) ir kiti. Be to, rašė prozas ir dramos kūrinius. Vienoj savo kelionių knygų, aprašydamas Rytprūsius ir Užmarį (Kaušų Neriją), prisimena ir Lietuvą (buvojo Nidoj). Nuo jo gimimo šiemet suėjo 100 metų, nuo mirties 40.

A.T.

mo pradus „lietuvių dailėje“ kojančią visą Lietuvos muzikinį gyvenimą ir savo pasiekimais žinomą tiek Sovietų Sąjungoje, tiek ir Vakarų Europoje.

Popiečio simpoziume buvo aptariama trijų už Lietuvos ribų plačiau žinomų (ar tokio žinojimo nusipelnusių) poetų kūryba: Kristijono Donelaičio (R. Šilbajoris), Jurgio Baltrušaičio (B. Vaškevičius) ir Henriko Radausko (J. Blekaitis). Visi kalbėtojai savo uždavinį atliko gerai, atskleidė daug ką įdomaus ar nežinomo, užsimuštinai bandydami pateisinti ne visai vykusią bendrąją temą „Lietuviai poetai svetimojoje aplinkoje“, kuri nedaug tiko pasakiusiems individams, o juo labiau niekuo jų nerišo.

Tradicinio šeštadieninio literatūros vakaro vietoje trys poetai skaitė savo kūrybą irgi po mažiuko chorui, kurio užgimimą, brendimą, tikslus ir laimėjimus nušvietė jo įkūrėjas ir ilgametis vadovas H. Perelšteinas, pailiustruodamas keletu itin puikiai skambėjusių įrašų magnetofono juostoje. Choras, įkurtas 1959 metais, šiandien išaugo į penkių šimtų dainininkų vienetą, su giliai jaugusiomis tradicijomis, įta-

kojančią visą Lietuvos muzikinį gyvenimą ir savo pasiekimais žinomą tiek Sovietų Sąjungoje, tiek ir Vakarų Europoje.

Popiečio simpoziume buvo aptariama trijų už Lietuvos ribų plačiau žinomų (ar tokio žinojimo nusipelnusių) poetų kūryba: Kristijono Donelaičio (R. Šilbajoris), Jurgio Baltrušaičio (B. Vaškevičius) ir Henriko Radausko (J. Blekaitis). Visi kalbėtojai savo uždavinį atliko gerai, atskleidė daug ką įdomaus ar nežinomo, užsimuštinai bandydami pateisinti ne visai vykusią bendrąją temą „Lietuviai poetai svetimojoje aplinkoje“, kuri nedaug tiko pasakiusiems individams, o juo labiau niekuo jų nerišo.

Tradicinio šeštadieninio literatūros vakaro vietoje trys poetai skaitė savo kūrybą irgi po mažiuko chorui, kurio užgimimą, brendimą, tikslus ir laimėjimus nušvietė jo įkūrėjas ir ilgametis vadovas H. Perelšteinas, pailiustruodamas keletu itin puikiai skambėjusių įrašų magnetofono juostoje. Choras, įkurtas 1959 metais, šiandien išaugo į penkių šimtų dainininkų vienetą, su giliai jaugusiomis tradicijomis, įta-

Meninės programos viršūnę sudarė prieš tai atlikta Dariaus Lapinsko „Tolminkiemio kanta“ — parašyta Kristijono Donelaičio dviejų šimtų metų mirties sukaktuvėms paminėti. Pačiam kompozitoriui pianinu akompanuojant, kūrinių dainavo ir deklamavo Laima Lapinskienė, smuiku palydint jaunajam Arui Lapinskiui. Prieš tai autoriaus taikliai išaiškinta kompozicija atrodė kartu ir moderni ir papras-

ta, per daug klausytojų nešokiruojanti šiam muzikui įprastais ekscesais, jausmingai, bet kartu ir santūriai interpretatorių perduota.

Tinkamu papildymu kiek saukai nuskambėjusiam rimtosios poezijos skaitymui Liūto Mockūno buvo sudaryta „Grėsmingos poezijos“ pynė, kurioje sumaniai atrinktų Salio Semerio, Kazio Borutos, Bronio Railos, Leono Švedo ir Rimo Vėžio eilėraščių skaityme jų aptarėjui L. Mockūnui talkininkavo Rimas Vėžys ir Julius Lintakas. Jei Vladas Šimkus ar Danguolė Marcinkutė i šią plejadą kažkaip ir netiko, tai visus „užkariavo“ ir daugiausia spontaniško, nuoširdaus juokio visiems sukėlė Stalino garbei parašyti S. Nėries, A. Valsiūnienės, V. Grybo, V. Mozūriūno, A. Jonyno ir J. Macevičiaus posmai, kurie dar taip netolimoje praityje nė iš tolo nebuvo taip jau juokingi, ar gerokai kitoniškas reakcijas žadino...

Viską sudėjus krūvon meninė šeštadienio vakaro programa buvo ir kitoniška ir ... visai žmoniška.

Sekmadienio rytą baigminėje (puikiai paruoštoje ir itin sklandžiai perduotoje) suvažiavimo paskaitoje „Moteryų proza ir moterų prozoje 1890 - 1937“ Violeta Kelertienė palietė kai kuriuos aspektus Žemaitės, Lazdynų Pelėdos, Satrijos Raganos ir Ievos Simonaitytės kūryboje.

Suvažiavimo metu „daržinės“ sienas puošė eilė Lino Katino ir keletas Romo Lankausko paveikslų. Čionykščiais ir tenykščiais leidiniais apkrautą knygų stalą nuolat supo suinteresuotieji.

a. kir.

Japoniškoji grafika Londone

Pereitais metais japoniškos grafikos kolekcionierius Jack Hillier padovanojo gana gausią iliustruotų knygų — albumų kolekciją Britų muziejui ir praturtino ten jau egzistuojantį rinkinį taip, kad dabar Londone yra viena iš turtingiausių iliustruotų japoniškų knygų — albumų kolekcijų pasaulyje už Japonijos ribų. Kolekcijų suvedimas ir jų integravimas buvo gera proga parodyti. Ji pavadinta — „Japoniškoji grafika: žvilgsnis į tris šimtmečius iliustruotų knygų ir albumų“. Paroda Britų muziejuje tęsis iki šių metų spalio 5 d.

Kaip iš paties pavadinimo galima suprasti, eksponatai apima trijų šimtmečių laikotarpį, nuo 1600 m. iki 1900 m. Paroda liudija ne vien grūžinį grafikos išsivystymą Japonijoje, bet kartu rodo ir popieriaus gamybą, įvairius knygų įrašymo būdus, kaligrafijos estetinę vertę bei pačios knygos svarbią poziciją meninėje sferyje.

Didžiausia parodos dalis skirta aktualioms skaitymo knygoms (poezijos rinkiniams, novelėms, romanams ir kasdieninio gyvenimo apysakoms), kurios iš leidyklų normaliais keliais atsirado skaitytojų rankose. Mat, Vakaruose plačiau žinoma dekoratyvi japoniška grafika buvo prieinama tik pasiturintiems japonų klasei. Žiūrėti į šias knygas, galima geriau suprasti, kuo vidurinės klasės grožėjos. Knygų tarpe yra keliolika albumų. Tai yra labai aukšto lygio knygos estetine ir technine atžvilgiu. Kaip ir šiais laikais gerai suprantama, turint mūsų šimtmečio „livres d'artiste“ omenyje, šie albumai buvo išleisti labai mažu tiražu, ir todėl gana brangūs, skirti kolekcionierių bei specialistų publikai. Chronologiškai ir sąmoningai erdvus parodos išstatymas nevargina žiūrovo: galima visus 150 eksponatų apžiūrėti iš lengvo, pasigilint, pasidžiaugiant atskirais darbais.

Japoniškos knygos, net nežiūrint jų nuostabių iliustracijų, yra vertos gilesnio dėmesio. Jos spausdintos ant labai plono, bet tvirto, rankom gaminto popieriaus, kuris yra minkštas ir lankstus, lyg kokia speciali medžiaga. Tokios knygos lapai ploni ir viršeliai minkšti, sekant japonišką knygų tradiciją. Pats įrašymas būdingas paprastu tik vieno siūlo susiuvimu. Tokiu būdu knygos su lengvai atverstu puslapiu gali plokščiai be jokio rankos prisilgimo. Tekstai ir iliustracijos spausdinamos nuo kairės, kruopščiai paruoštų medžio raizinių. Toks procesas stipriai riboja tiražą, nes po tam tikro skaičiaus atspaudų raizinis pradeda dilti ir grafikos aiškumas silpnėti.

Albumai spausdinti ant gerai storesnio popieriaus negu šiaip knygos, ir jų tiražai dar žymiai mažesni, nes storesnis popierius reikalauja ir stipresnio medžio plokštės prispaudimo, tuo būdu dar greičiau nudėvint medžio raizinį. Anksčiau spausdintoje knygose japonai vartojo tik juodą rašalą, ne todėl, kad jie nesuprastų spalvų spausdinimo, bet todėl, kad toks procesas yra labiau sudėtingas ir žymiai brangesnis. Nežiūrint to, aukšto lygio darbuose monotoniškumo visiškai nesimato: įvairiausi niuansai nuo tamsiausio juodumo, iki švelniausio pilkšvumo kartu su kruopščia raizymo technika pagyvina darbus taip, kad akiai spalvų beveik kaip ir netrūksta. 18-to šimtmečio viduryje spalvotai išleistas knygos jau pradėjo pasirodyti dažniau. Patį spausdintių technikos pažanga (daug ką pasiėmus iš kiniečių) ir skaitytojų platesni reikalavimai bei pastrėjęs dėmesys atvėrė duris ir spalvomis spausdinti knygai, tuo

RIMA PUNISKAITE

pačių stipriai praplečiant iliustracines galimybes.

Pačios iliustracijos stebina akį savo elegantišku paprastumu. Tai vis peizažai, jų mažiausi — lyg per padidinimo stiklą regėti fragmentai, taipgi portretai ir kasdieninio gyvenimo akimirkos. Bet ar tai būtų platus Figi kalno vaizdas, ar mažiausias vabalukas ant vyšties žiedo, kompozicija išspėsta grynai japonišką stilium: galima jausti šviesos linijos balansą labai reikalingoj erdvėj. Šis kompozicijos sprendimas bei tipiški orientališki siužetai turėjo gana stiprios įtakos ir Vakarams. Problema yra vėta panagrinėjimo. Japoniškoji grafika ir ja papuoštos knygos pamazų pradėjo rodytis ir Vakarų Europoj 19-to šimtmečio viduryje. Iš pradžių, dar neįvertintos, jos buvo pardavinėjamos gana pigiai, nes nedaug kas kreipė į jas dėmesio. Manet ir jo kolegos impresionistai Renoir ir Pissarro buvo vieni iš pirmųjų pradėję

japonų grafiką ir knygas vertinti ir rinkti. Traukė jų dėmesį tai, kad japonai dailininkai kūrė, visai nepaisydami Vakarų tapybos taisyklių. Jie nebijojo nukirsti didelės bendro vaizdo dalies, pabrėžiant žvilgsnį ar gamtos akimirką — ir tai, aišku, labai patraukė impresionistų akį. 19-to šimtmečio gale Toulouse-Lautrec'o litografiniuose darbuose matyti iš Rytų išmoktas taupymas: paveikslas daug tvirtesnis, jeigu detalės ir formų modeliavimas tarnauja kompozicijos paprastumui. Ir Van Gogh rašė laiškuose broliui, kad savuose darbuose norėtų perduoti tą patį aiškų tvirtumą, kuris jį taip sujaudino japoniškose grafikoje.

Ši paroda Londone savo tyliu, tipišku japoniškų kuklumu atveria tris šimtmečius japonų kultūrinės ir meninės istorijos. Tuo pačiu ir įdomi visai skirtingu atžvilgiu, būtent gana nuostabią japoniškų grafikos darbų savybę, kuri savaisiais būtais nuramina miesto išvargintą akį. Ir vien dėl to paroda yra labai verta aplankyti net kelis kartus.

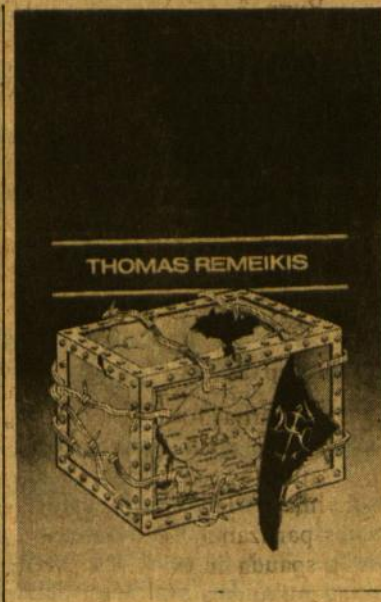
Nauji leidiniai

• Thomas Remeikis, **OPPOSITION TO SOVIET RULE IN LITHUANIA 1945—1980**. Institute of Lithuanian Studies Press, 2422 W. Marquette Road, Chicago, IL 60629, USA, 1980. Library of Congress Catalog Card Number 76-028275.

Veikalas išleistas anglų kalba, iliustruotas dokumentinėmis nuotraukomis, kietais viršeliais, didesnio formato, 680 psl., kaina — 15 dol., gaunama ir „Drauge“.

Tai vienas iš stambiausių šio pobūdžio veikalų, išleistų iki šiol išeivijoje. Paruoštas su moksliniu metodingumu, dokumentiniu faktų atskleidimu ir tikslu, jokia prasme nepertemptu viso datuoto laikotarpio vaizdu.

Veikalo turinys suskirstytas į tris pagrindines dalis. Pirmoji dalis — Analytical and Historical Perspectives. Savu keliu visa tai

skirstoma dar į šiuos skyrius: Analytical Perspectives; The Partisan War, 1944—1952; Institutional and Cultural Nationalism, 1953—1970. Opposition in the 1970's.

Hoji (japonas)

Varis, 1614 m.

Algimantas Kezys, S. J.

Medžiai Montrealyje

Visi skyrė dar skirstomi į daugelį poskyrių. Antroji veikalo dalis pavadinta Documents on National and Political Opposition, trečioji — Documents on Religious Dissent, epilogas — The Demand for Freedom and Independence.

Šios temos ir šitaip paruoštas veikalas angliškai skaitančiam pasauliui buvo labai reikalingas, tuo pačiu dar reikalingesnis mūsų pačių vedamai laisvės kovai išeivijoje ir tėvynėje.

• Jurgis Gliuda, **BAUSMĖ**. Novelių rinkinys. Išeido Nidos knygų klubas Londone, Anglijoje, 1980 m. Leidinys 152 psl., kaina — 8.05 dol. minkštais viršeliais ir 9.30 dol. kietais viršeliais, gaunamas ir „Drauge“.

Tai keturių novelių ir vieno Velykinio triptiko knyga. Savo tapomais žmonių charakteriais ir įvairių situacijomis Jurgis Gliuda čia greitai pagausa skaitytoją ir lengvai jo nepaleidžia. Vaizduojamų temų ir laiko rėmai taipgi gana platūs. Vienos novelės įvykiai siekia vyksupo Motiejau Valančiaus laikus, kitoje — kaip gyvas vaikščioja poetas Antanas Strazdelis, kitose daugiausia užgriebiama šiandieninė tarybinė žmonių buitis.

• LIETUVIŲ DIENOS, 1980 m. birželio mėn., Nr. 6. Redaguojama redakcinė komisija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029. Metinė prenumerata — 18 dol., Kanadoje — 20 dol.

Numeris tekstu ir nuotraukom daugiausia skirtas keturiom temom: tautinių šokių šventei, pokalbiui su JAV LB krašto valdybos pirmininku Vytautu Kutkum ir jo paties gyvenimo kelio aprašymui; poeto Bern. Brazdžionio rečitalinei kelienei ir „Carmina Burana“ pastatymui.

• KARYS, 1980 m. birželio — liepos mėn., Nr. 6. Pasaulio lietuvių karių — veteranų mėnėsinis žurnalas. Redaktorius — Zigmas Raulinaitis. Administratorius — Kęstutis Bileris. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 1207. Metinė prenumerata — 12 dol.

Žurnalo straipsnių medžiaga daugiausia sukasi apie karines istorijos temas bei dabartinę šio pobūdžio situaciją. Daug vietos skiriama šiandieninei šaulių veiklai. Puslapiai gausiai iliustruoti.

• SKAUTŲ AIDAS, 1980 m. birželio mėn. Numerį paruošė

Skautų Aidas, 7220 S. California Ave., Chicago, IL. 60629. Ad ministruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL. 60629. Metinė prenumerata — 5 dol.

Gyvai redaguojami, skautiškos minties ir praktiškos veiklos nuotraukų kupini puslapiai. Kiekviena jų gausybė nuotraukų ir piešinių. Smagu paskaityti ir pavartyti ne vien tik skautams.

Kinijos meno turtai Chicagos muziejuje

Šiuo metu Chicagos Field Museum of Natural History patalpose (E. Roosevelt Rd. and S. Lake Shore Dr.) vyksta išskirtinio įdomumo paroda, pavadinta „The Great Bronze Age of Ancient China“. Ją pravartu būtų aplankyti kiekvienam, kas domisi menu bei aplamai kultūros istorija. Chicagoje paroda vyks iki spalio 29 d. Paskui ji bus dar vežama ir į kitus kai kuriuos Amerikos miestus. Paroda yra Amerikos ir Kinijos šiandieninio politinio ir kultūrinio bendradar-

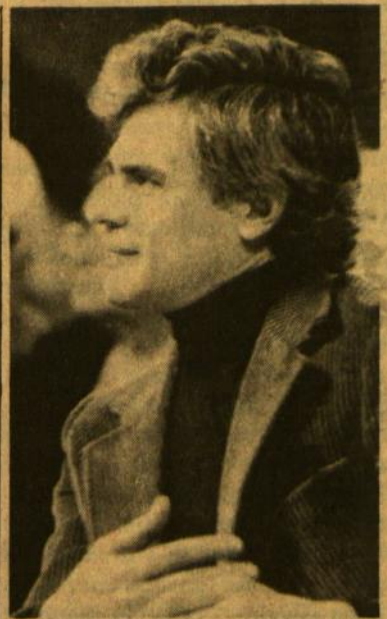

Imperatoriaus kapą saugantis karys

Jono Jurašo pastatymas Amerikos didžiojo spaudoj

Mūsų spaudoje jau buvo rašyta apie režisieriaus Jono Jurašo angažavimą Broadwayje scenai. Dabar, artėjant veikalo premjerai („previews“ — rugsėjo 22 d., premjera — spalio 9 d.), didžioji amerikiečių spauda tam įvykiui skiria taipgi ryškiai matomą dėmesį. Kaip žinome, Jurašas stato Nikolaj Erdmano sovietinio režimo atžvilgiu karčią satyrą „The Suicide“ (Savižudis). Los Angeles Aurora Productions veikalo pastatymui yra paskyrusi 800.000 dol. Pagrindinei rolei angažuotas vienas iš geriausių Anglijos aktorių — Derek Jacobi. Kas yra matęs pastaraisiais metais jau net kelis kartus televizijoje savaičių savaitėmis rodytą vaidinimą „I Claudius“ (Aš, Klaudijus), tikrai išsidėmė jo ten kaip tik Klaudijų vaidinusi Derek'ą Jacob'į.

„The New York Times“ dienraštis savo rugsėjo 2 dienos kultūros puslapyje skaitytojus supažindina su artėjančios premjeros veikalu, o taipgi kalbasi su pačiu režisierium, neužmirštant pri-

Jonas Jurašas. Nuotr. V. Maželis

minti, kad jis yra buvęs teatro direktorius ir režisierius Lietuvoje ir, gindamas savo kūrybinę laisvę, turėjo susikirsti su sovietiniu režimu. Spausdintan tekstan įterpta net trijų skilčių nuotrauka, kurioje Jonas Jurašas kalbasi su žymiuoju aktorium Derek'u Jacob'u ir aptaria rengiamą spektaklį.

Medžiai Algimanto Kezio nuotraukose

Lietuviui medžiai visada buvo lyg broliai, lyg labai jau asmeniškai būtybės. Lietuvis tiesiog jautė pagarbą medžiui. Todėl ir minimi gilioje senovėje šventieji miškai, todėl ir Eglės vaikai virsta medžiais, ir mirusių vėlės buvoja medžiuose, medis lietuviui — ir grožis, ir šiluma. Gal todėl ir Algimantas Kezys, SJ, tiek daug dėmesio savo fotografijose skiria medžiams. Atitinkamų nuotraukų prisirinko tiek, kad štai jau susidarė visa šios temoms paroda. Ją galima matyti „Galerijos“ patalpose, 744 North Wells Street, Chicagoje. Paroda ten vyksta iki IX. 26., atdara visas

savaitės dienas (išskyrus sekmadienį) nuo 11 val. ryto iki 6 val. vak.

Parodoje išstatyta kelios dešimtys medžio temoms nuotraukų. Vienur jose medžiai dominuoja plačių akiračių peizažai, kitur mūsų dėmesį patraukia grafiškai detalūs lapų ir šakelių rezginys, trečiur žavi vandenų ir medžių draugystė arba artima rumbėtos žievės detalė; žvilgsnis užkliūva ir už giluminės minties, kur lyg maldaujanti ranka dangaus ištiesta vienintelė dar gyva šaka, o kitur tyvo rudens apnuoginto medžio ir išskrendančio paukščio melancholija.

Serbų antkapių menas Čiurlionio galerijoje

Šiandien ir rytoj M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, dar vyksta paroda, kuri praėjusį savaitgalį susilaukė tik minimalaus mūsų publikos dėmesio. O vis dėlto verta apsilankyti. Jeigu jau mes didžiuojamės savo lietuviškai mediniams kapų kryžiams ir labai nusimintume, jeigu niekas nekrepitų į juos jokio dėmesio, tai reiktų ranka nenumoti ir į serbų būdinguosius akmeninių antkapių piešinius, sukurtus 19 amž. Dail. Milla Vuckovic Alexander juos nuspaudė tiesiog nuo antkapių ir skoningai išstatė šioje parodoje. Kariu, šiaip žmonių ir moterų figūros, dažnai su šautuvu ar lietsargiu rankoje, atviromis ikonų akimis įdėmiai žvelgia į parodos lankytoją. Tai įdomus bizantiškosios ir vakarietiškosios išraiškos susitikimas senovės Serbijos kapuose.

Ta pačia proga viena galerijos salė užimta viešnios iš Aus-

Motina su kūdikiu. Atspaudas nuo Serbijos akmeninio antkapio (1884 m.)

tralijs: Vida Kabailienė čia eksponuoja japoniško pobūdžio grafiškus savo piešinius ir kelias jau vakarietiškojo potėpio tapybas.

Minima muzikės Alice Stephens sukaktis

Chicagoje gyvenančios ir šio miesto lietuvių kolonijos muzikiniam gyvenime gilią vagą išvariusios muzikės Alice Stephens 50 metų muzikinės veiklos ir 75 metų amžiaus sukaktys bus paminėtos iškilmingoje vakarienėje, kuri įvyks spalio 19 d. (sekmadienį) 4 val. popiet Jaunimo centro didžiojoje salėje. Sukaktuvinėje gyvenime plačiai ir giliai reikėsi kaip dramatinio soprano dainininkė, chorvedė ir muzikos pedagogė.